

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

О.А.Удод (Київ)

ДО 70-РІЧЧЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА С.В.КУЛЬЧИЦЬКОГО

10 січня 2007 р. виповнилося 70 років Станіславу Владиславовичу Кульчицькому. Про те, що він є без перебільшення (яке досить часто буває при відзначенні ювілеїв видатних вчених) істориком світового масштабу цілком заслужено й обґрунтовано лунало в численних вітаннях, публікаціях, здравицях на честь ювіляра. Адже С.В.Кульчицький – давно визнаний в Україні й за кордоном дослідник національної історії (причому – найскладніших, найсуперечливіших і таких же небезпечних для самого вченого періодів нашого минулого). Його ім'я прозвучало ще в 1988 р. у доповіді Комісії з дослідження голодомору в Україні 1932–1933 рр. Конгресові США як радянського історика, що навіть в умовах компартійного контролю за історичною наукою зумів зробити величезний внесок в осмислення трагічного минулого української нації. Не випадково, що саме С.В.Кульчицький, як гідний репрезентант української історичної науки, представляє її в численних міжнародних проектах – українсько-польській «підручниковій комісії», українсько-російській комісії академічних істориків, міжнародних школах молодих істориків, семінарах і симпозіумах Ради Європи, асоціації викладачів історії «Єврокліо» та багатьох інших.

З нагоди 70-річного ювілею С.В.Кульчицького та 50-річчя його наукової діяльності 11 січня 2007 р. в Інституті історії України НАН України відбулося урочисте засідання вченої ради з участю широкого науково-історичної громадськості. Напередодні урочистостей надійшла вітальна телеграма від Президента України В.А.Ющенка, в якій відзначено, зокрема, що ґрунтовні дослідження історії нашого народу, здійснені доктором історичних наук С.В.Кульчицьким, здобули широке визнання в Україні та далеко за її межами, сприяли піднесенню національної свідомості українців. «Впевнений, – заявив Президент України, звертаючись до ювіляра, – що Ваш життєвий досвід, професіоналізм та прекрасні людські якості ще довго слугуватимуть добрим справам на благо України. Бажаю міцного здоров'я, щастя, добробуту та успіхів у всіх починаннях».

Відкрив засідання вченої ради директор Інституту історії України академік НАН України *В.А.Смолій*, який розповів про життєвий і творчий шлях Станіслава Владиславовича Кульчицького,

грунтовно охарактеризував його внесок у творення сучасної концепції історії українського народу, започаткування ним нових напрямів у національній історичній науці. «Ми справді пишаємося тим, що впродовж останніх трьох десятиліть, – сказав В.А.Смолій, – Ви не лише працюєте, а й постійно творчо зростаєте в колективі нашого інституту, де майже двадцять років із честю виконуєте надзвичайно складні й багатогранні обов'язки заступника директора з наукової роботи, завідувача відділом історії України 20–30-х років ХХ ст.» В Інституті історії тоді ще молодий учений був призначений на посаду старшого наукового співробітника в березні 1972 р. За плечима вже було навчання в Одеському державному університеті ім. І.І.Мечникова (1954–1959 рр.) та робота в Одеському обласному державному архіві (1958–1960 рр.). Три роки (1960–1963 рр.) С.В.Кульчицький навчався в аспірантурі відділу історії народного господарства та економічної думки Інституту економіки АН УРСР. В грудні 1963 р. успішно захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук (вчений ступінь присуджено радою Відділення суспільних наук АН УРСР). Тема дисертації – «Розвиток залізничного транспорту на Україні в дореволюційний період» (науковий керівник доктор економічних наук *Д.Вірник*). До захисту вже було опубліковано 21 наукову роботу як з історії залізничного транспорту України, так і з різноманітних проблем вітчизняної історії, краєзнавства та світової історії. В 1963–1972 рр. працював в Інституті економіки АН УРСР молодшим, згодом старшим науковим співробітником. Через 4 роки роботи вже в Інституті історії АН УРСР підготував і захистив у квітні 1976 р. дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора історичних наук «Мобілізація фінансових ресурсів для соціалістичної індустріалізації СРСР (1926–1937 рр.)». В Інституті історії С.В.Кульчицький в 1972–1977 рр. працював старшим науковим співробітником, а з 1977 р. і по цей час (30 років!) завідує відділом історії України 20–30-х рр. ХХ ст. Заступником директора працював у 1977–1979 рр. та з 1990 р. і по цей час. Про всі деталі наукової кар'єри професора С.В.Кульчицького повідали документи із його особової справи, яка за ці роки набула досить об'ємних розмірів і продовжує поповнюватися новими свідченнями творчого шляху історика. Академік В.А.Смолій акцентував увагу на широкому колі наукових зацікавлень С.В.Кульчицького, що обіймає практично усе ХХ століття історії України – від доби Українських визвольних змагань 1917–1921 рр., з особливим акцентом на «рідних» 20–30-х роках, і практично до сьогоднішнього – подій Помаранчевої революції 2004 р. Саме професор С.В.Кульчицький першим в Україні ще у вересні 2005 р. видав науково-історичну монографію про Помаранчеву революцію. Не байдужий він і до історії міжнародних зв'язків України, проблем вітчизняної археології та джерелознавства, сходознавства, історії ОУН і УПА. А на початку 1990-х рр. його піонерські дослідження з проблеми трьох радянських голодоморів ХХ ст. в Україні (1921–1922, 1932–1933 та 1946–1947 рр.) стали справжнім «проривом» у вітчизняній історіографії. С.В.Кульчицький був керівником авторських колективів та найактивнішим і діяльним виконавцем таких масштабних синтетичних проєктів останніх років, виданих під егідою Інституту історії України, як «Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст.: Історичні нариси» (2002 р.), «Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки» (2003 р.), «Історія українського селянства: В 2 т.» (2006 р.) та ін. Неоціненна його роль у підготовці 8-томної «Енциклопедії історії України».

Від імені Національної академії наук України ювіляра привітав її віце-президент, академік НАНУ, професор *В.М.Литвин* та академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАНУ, академік НАН України *О.С.Онищенко*. Було відзначено значний творчий доробок ученого: С.В.Кульчицький є автором понад 1700 наукових та науково-популярних праць, у тому числі 45 монографій та підручників для вищої й середньої школи, ним підготовлено цілу когорту вчених – 17 докторів та 28 кандидатів історичних наук. Тривалий час – 1983–1988 рр. та з 1998 р. і по цей час С.В.Кульчицький працює заступником академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України, а в 1990–1993 рр. був членом бюро Відділення.

У день урочистостей на ім'я ювіляра надійшло вітання від Інституту загальної історії Російської академії наук. Директор інституту (він є також співголовою українсько-російської комісії істориків) академік РАН *О.О.Чубар'ян*, звертаючись до С.В.Кульчицького, відзначив: «Для нас, Ваших російських колег, Ваше ім'я нерозривно пов'язане з іміджем і бездоганною репутацією інституту, в якому Ви відбулися як відомий вчений, в якому пройшли і проходять кращі роки Вашої творчої біографії і ровесником якого Ви є. І це глибоко символічно, так як Ви уособлюєте все краще, чим може пишатися українська історична наука: талант, вищий ступінь об'єктивності, вірність історичній правді, серйозне, вдумливе ставлення до джерел, розуміння громадянської відповідальності історика перед нинішніми і майбутніми поколіннями».

На засіданні вченої ради пролунали також вітання від в.о. голови СБУ *В.Наливайченка*, голови ВАК України професора *В.Ф.Мачуліна*. Було відзначено вагомий внесок С.В.Кульчицького у справу атестації наукових кадрів вищої кваліфікації як голови експертної ради ВАК з історичних наук впродовж 2000–2004 рр.

У привітанні голови Ради з питань етнополітики при Президентові України, народного депутата України *Геннадія Удовенка* особливо відзначена роль професора С.В.Кульчицького у дослідженні голодомору 1932–1933 рр. в Україні. У прийнятому Верховною Радою Законом України «Про визнання Голодомору геноцидом українського народу» є вагома частина невідомої діяльності ювіляра.

«Першою професією» С.В.Кульчицького, як відомо, була архівна діяльність. Любов до архівів, першоджерел він зберіг на все життя. Більше того, в 1991–2000 рр. вчений очолював Спільку архі-

вістів України. Від імені архівістів у день ювілею С.В.Кульчицького привітали *Г.Боряк, К.Новохатський, Ю.Кулініч* і директор Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства професор *Грина Матяш*.

Глибоку шану за багаторічну самовіддану працю, вагомий внесок у становлення та розвиток історичної науки незалежної України висловили ювілярові керівник гуманітарного управління Секретаріату Президента України *І.Лиховий* та заступник керівника головної служби політичного аналізу *О.Гончарук*.

Найбільше виступів на засіданні вченої ради та привітань надійшло від колег С.В.Кульчицького – істориків, науково-педагогічних працівників, краєзнавців, видавців.

Декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка професор *В.Ф.Колесник* наголосив на невгамовному ентузіазмі ювіляра у вивченні минулого нашого народу, що вже став легендою серед науковців. Від імені колективу Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України виступив заступник директора *О.О.Маврін*. У вітальному адресі колективу цього інституту відзначено «широке, панорамне сприйняття вітчизняної історії» у творчості вченого, спрямування зусиль на найдраматичніші, найболючіші проблеми. Праці С.В.Кульчицького є незаперечним свідченням особистої небайдужості до долі поколінь українців, яким судилося пережити лихоліття репресій і голодомору.

У привітанні колективу Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича (ректор *С.В.Мельничук*) наголошено на діяльності С.В.Кульчицького як науковця і організатора, «який зважено й професійно допомагає нашій освіті і науці поступово й впевнено прямувати в загальноєвропейський простір».

Від колективу Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України виступив заступник директора, професор *О.М.Майборода*, який відзначив, що праці С.В.Кульчицького «заповнили безліч прогалин у вивченні складних і суперечливих суспільних процесів в Україні у 20–30-х рр. ХХ століття», а на його шкільних та вузівських підручниках виховане не одне покоління української молоді.

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького делегував на урочисте засідання вченої ради декана історико-юридично-філософського факультету *В.М.Мусієнка*, професора *А.Г.Морозова*, які передали вітання від колективу черкаських колег. Земляки ювіляра – історики з Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова наголошували на тому, що «монографії та сотні статей професора Станіслава Кульчицького сьогодні складають золотий фонд вітчизняної і світової історіографії».

Колектив Волинського державного університету імені Лесі України (в.о. ректора професор *С.В.Гаврилюк*) акцентував на науковому доробку вченого, що є «цінним джерелом для утвердження української національної ідеї, є міцним підґрунтям консолідації державницьких сил».

Привітав ювіляра професор Івано-Франківського університету *Я.І.Мандрик*, а також давній колега, ровесник професор *В.О.Романцов* та ін.

На адресу ювіляра надійшло понад півтори сотні поздоровлень, телеграм, листів від науково-педагогічних колективів. Від історичного факультету Донецького національного університету привітання надіслав декан професор *П.Добров*. Академік НАН України *Ярослав Ісаєвич* заявив, що «наукова спільнота істориків особливо цінує те, що С.В.Кульчицький ніколи не зраджує засад наукової принциповості та об'єктивності – навіть тоді, коли це суперечить суспільній кон'юктурі».

Щирі вітання з нагоди дня народження С.В.Кульчицького надійшли від ректора Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Григорія Сковороди професора *В.П.Коцура*. Від імені істориків Дніпропетровського національного університету привітання надіслали професори *В.В.Іваненко* та *С.І.Світленко*. Історики Львівського національного університету ім. І.Франка – декан *Р.Шуст*, професори *Л.Зашкільняк, С.Макарчук, Ю.Кондратюк* «та ще 50 викладачів» привітали С.В.Кульчицького як знаного і шанованого дослідника минулого.

Вітальні телеграми надійшли також від декана історичного факультету Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка *О.Коваленка*, колективу Запорізького краєзнавчого музею (*Г.Шаповалов*), історичного факультету Дрогобицького педуніверситету, кафедри історії та археології Чернігівського педуніверситету (*Т.Демченко*), професора *М.Литвина* (Львів), директора Чернігівського центру перепідготовки кадрів органів державної влади *В.М.Бойка*.

Плідною є співпраця професора С.В.Кульчицького із видавцями. Теплі вітання надійшли ювілярові від редакційного колективу видавництва «Генеза» (генеральний директор *О.П.Дубас*, головний редактор *О.А.Удод*, завідувач історичною редакцією *О.А.Радзивілл*, редактор історичної редакції *І.В.Гирич*) та видавництва «Освіта» (генеральний директор *І.М.Подолук*, головний редактор *О.В.Іванова*).

22 грудня 2006 р. згідно з Указом Президента України з нагоди 70-річчя С.В.Кульчицького та 70-річчя Інституту історії України НАН України ювіляр удостоєний ордена «За заслуги» II ступеня.